կան հիմնարկութեանը։ Այն ինչ ամբողջ կովկասում, եթէ չասենք քաղաք, գոնէ հարիւր տնից բաղկացած մի գիւղ կամ գիւղի նստարանի վրա նստած աղքատ աշակերտն անգամ չը գլացաւ իր վերջին լուման ձգել հասարակաց այդ գանձարանը։ Յայտնի է դեռ, որ Նուխին 500-ից աւելի հայ բնակիչ ունի։ Կուզենայի հարցնել, յարգոյ խմբագիր, 5 բաժանորդ ունէք արդեօք Նուխում։ «Մեղուի» ու «փորձի» մասին խօսել անգամ աւելորդ եմ համարում, որովհետեւ հաստատ կարելի է ասել, որ դրանցից եւ ոչ մի համարը դեղի համար չէք գտնի մեր Նուխում, բացի ի հարկէ «Արարատից», այն եւս, ինչպէս յայտնի է, ակամայ, որի թերթերը ամբողջ տարուայ ընթացքում առանց կտրատելու են մնում։ Կարճ, նուխեցին չէ հետաքրքրւում ընդհանուր, ազգային հարցով։ Նա մօտ չի գնայ այն հիմնարկութեանը, այն գործին, որից առաջուց հաստատ չիմանայ թէ մի քանի կոպէկ շահ կայ իր ջէբին։

Սրանք զուրկ չեն նոյնպէս եւ անմիաբանութիւնից։ Մի քանի օրինակ էլ սրան հաստատութեան համար բերենք այստեղ։ Ընտրեցէք սրանցից հոգաբարձուք, (չեմ կարող ասել հասարակային որ եւ է գործի կամ որբերի խնամատար, եւ տեսուչ կամ ուսուցիչ, քանի որ սրանցից եւ ոչ մէկը գոյութիւն չունի Նուխում). չի քաշի մի քանի ամիս, մէկ էլ կը տեսնես աչք կախ ու անհամաձայնութիւն ծագեց միմեանց մէջ. մէկի բռնած ուղղութիւնը դուր չեկաւ միւսին, երկար իրար «եախարողաց» լինելուց յետ, Աստուծու կամքին թողեցին իրանց ստանձնած պաշտօնը. մէկը աջ գնաց, միւսը ձախ, տակին մնացողն էլ տեսնելով իր վրա թողած լծի ծանրութիւնը, վհատվելով, ինքն էլ ակամայ «պահապանիչ» ասելուց յետ, ձեռքերը լուանում, գնում է։ Մի այսպիսի ընտրութեան բաղդն էլ Նուխին այս տարի ունեցաւ։ Հին, այն է 79—80 թուականներում ընտրված հոգաբարձուք տղայոց ուսումնարանին կից օրիորդաց ուսումնարանի շինութիւնն էլ աւելացնելով, ուսումնարանի վրա 500 րուբլի պարտք են թողնում։ Գալիս է նոր հոգաբարձուաց ընտրութեան ժամանակը։ Ընտրվում են չորս հոգաբարձուք՝ երկուսը ուսումնական, իսկ երկուսը տնտեսական բաժնի վրա։

Աւելորդ չեմ համարում մի կարճառօտ հայեացք էլ սրանց գործունէութեան վրա ձգել։ Սրանց օրով հրաժարական է տալիս տեսչի օգնական եւ ուսուցիչ պ. Տէր-Յակոբեանցը։ Քանի մի տարիներով չարչարված եւ հազիւ հազ գլուխ բերած օրիորդաց ուսումնարանը, մի քանի ամիս ռուս վարժուհու հսկողութեան տակ մնալուց յետոյ, փակվեց։ Եկաւ Շուշուց թեմական տեսուչ պ. Յ. Տէր-Գրիգորեանցը, ուսումնարանի ելն եւ մուտքը քննելուց եւ կարգի բերելուց յետ, 600 րուբլի ռոճիկով, երեք տարեկանից, ուսուցիչ որոնեց, չը ճարեց։ Ինքը գնաց Շուշի, իսկ ուսումնարանը իր առաջուայ փոքր ի շատէ ունեցած փառքից էլ զրկվելով, երկու քահանաների եւ մի տիրացուի թոյլ հսկողութեանը յանձնվեց եւ այժմ դպրոցը օրհասականին է հասած։

Նոր-Բարեկամ

ՆԱՄԱԿ ՓՈԹԻՑ

Մայիսի 21-ին

Փօթիի մէջ կան երկու եկեղեցիք, մին հայոց, միւս ռուսաց։ Բայց քրիստոնեայ զանազան եկեղեցեաց պատկանողներ շատ կան, եւ ամենքը յաճախում են հայ կամ ռուս (յոյն) եկեղեցիք, առանց խտրութեան։

Այստեղի գրիգորեան եւ կաթօլիկ հայերը գովելի են իրանց համերաշխութեամբ։ Գրիգորեան քահանան ստանում է հանգանակութեամբ ռոճիկ. այս ռոճիկի տալուն մասնակցում են եւ կաթօլիկ հայերը։ Այսպէս էլ կը լինէին ամենայն տեղերի գրիգորեան եւ կաթօլիկ հայերը միմեանց հետ, եթէ չը գտնվէին չարամախանձ կղերականներ։

Այս օրերս վախճանվեցաւ այստեղ մի հայ կաթօլիկ, որի թաղման համար եկաւ Քութայիսից դօն Իվանէ Անտոնեան, որի ազգանունից երեւում է որ հայ է. Հանգուցեալի տէրերն առաջարկեցին նրան, որ հանգուցեալին տանեն հայոց եկեղեցին. Նա մերժեց։ Երեւակայեցէք որ սա գիմնազիայի ուսումը վերջացնելով, գնացել է Իտալիա, այնտեղ եւս մնացել է բաւական ուսման մէջ. Սորանից տաս օր առաջ վախճանվեցաւ Խոչինեանի երեխան. դարձեալ Քութայիսից եկաւ դօն-Վասիլի, որը հայաստանցի է՝ Խոտորջրից. Ախալցխայից նրան տեղափոխել են Քութայիս. սա եւս չը կամեցաւ տանել հայոց եկեղեցին հանգուցեալին եւ ոչ անգամ ընդունեց եկեղեցու պարագաներ, որոնք թաղման ժամանակ անշուշտ ինքն չունէր բերած. մի եւ նոյն ժամանակ թաղման կարգը կատարեց լատին լեզուով, որով ժողովուրդը մնաց դժգոհ։

Ահա այսպէս կաթօլիկ կղերականները, իրանց ֆանատիկոսութեամբ քանդում են հայ ազգի միութեան կապերը։ Գոնէ այս կողմից գրիգորեան կղերականները գովելի են, ինչպէս անցեալները պատահեց իմ ներկայութեամբ։ Զուգդիդում մի հայ կին վախճանվեցաւ, ինչտեղ միայն մի տուն հայ կար։ Այստեղի հայ քահանան այնտեղ էր, հրաւիրեց վրաց քահանաներին իրանց եկեղեցու զարդերով, տարաւ հանգուցեալին նրանց եկեղեցին եւ բոլոր կարգը կատարեց այնտեղ։

Յ. Ռաֆայէլեան

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒԻՑ

Մայիսի 30-ին

Զատկի տօների Բագուի մէջ պատահած անկարգութիւնները, որոնց մասին ես իր ժամանակին արդէն հաղորդել եմ, առիթ եղան ոստիկանութեան ուշադրութիւնը հասարակութեան ապահովութեան վրա դարձնելու։ Քաղաքային վարչութիւնը եւ ոստիկանութիւնը թուրք ստոր ոստիկաններին (эсаулы) հրաժարեցրել է, նրանց տեղ նշանակում է ռուսներին, որոնք թէպէտ քաղաքային մութ անկիւնների հետ այնքան ծանօթ չեն որքան թուրքերը, բայց ունեն մի առաւելութիւն վերջիններից, այն է որ նրանք արդարութիւնը երբէք չեն ծախի մի քանի կոպէկի համար։ Այդ առաւելութիւնը մեծ նշանակութիւն ունի ժողովրդի ստոր դասակարգի համար, որը մինչեւ այժմ հարկաւոր եղած դէպքերում թուրք ոստիկանների կողմից փոխանակ օգնութեան՝ դժուարութիւնների էր պատահում։ Թուրք ստոր ոստիկանի համար սովորութիւն էր դառել ամենայն մի դէպքում մի որ եւ իցէ խեղճի տկարութիւնից օգուտ քաղել, երբ որ վերջինին պատահում էր գործ ունենալ նրա հետ։ Այդ բանը հաստատելու համար փաստեր շատ կարելի է բերել, փաստեր, որոնք ոչ միայն հասարակ եսավուլների նեղ շահախնդրութիւնը կարող էին հաստատել։ Սակայն կան այնպիսի հանգամանքներ, որոնք կամայ ակամայ ստիպում են մարդուն լռել այդ փաստերի մասին, մինչեւ այն ժամանակ, երբ որ դատական մամուլը մի որոշ աստիճանի ազատ կը լինի։

Այստեղի հրէաները Ռոստովում պատահած անկարգութիւնների պատճառով մեծ երկիւղի մէջ են։ Լուր է տարածվել, թէ վաղը Բագուի ռուս առհեստաւորները մտադիր են անպատճառ յարձակվել այստեղի փոքրաթիւ հրէայ վաճառականների վրա։ Թէ որքան ճշմարիտ կը լինի այդ լուրը, դժուար է նախագուշակել, միայն ես երէկ եւ այսօր անձամբ տեսակցութիւն ունեցայ մի քանի հրէայ վաճառականների հետ. նոքա այդ լուրը հաստատում են նրանով, թէ ամենայն օր իրանց մօտ գալիս են ծանօթ եւ անծանօթներ նրանց նախազգուշացնելու համար։ Վաղվանից որ ռուսաց տօն է շարունակ երեք օր, հրէաները մտադիր են կողպած պահել իրանց խանութները։ Ասում են թէ կառավարչութիւնը հարկաւոր կարգադրութիւններ է անում կարգը պահպանելու համար։ Ի՞նչ եւ իցէ կը սպասենք մինչեւ վաղը եւ տեսնենք ինչ կը պատահի. երանի թէ այդ տօն օրերը առանց խռովութիւնների անցնէին։ Բայց հազիւ թէ այդ լուրը հաստատվի, որովհետեւ այստեղ ռուսները առիթ չունեն գրգռվելու Բագուի հրէայ վաճառականների դէմ. սրանց երբէք չէ կարելի հաւասարացնել Ռոստովի հրէաների հետ հարստահարութեան կողմից։ Բագուի հրէաները մի եւ նոյն տեսակ համեստ վաճառականներ են, ինչպէս հայ եւ ռուս վաճառականները։

Նամակս վերջացնում եմ մի ուրիշ լուրով։ «Русскій Курьеръ» լրագրի № 119-ին մէջ տպված Բագուից գրված թղթակցութեան համար, ասում են մի քանի անձինք կամենում են դատ բանալ թղթակցի դէմ, որովհետեւ այդ թղթակցութիւնը վիրաւորել է նրանց։ Դատ բացողներից գլխաւորը տեղւոյս դատաւորն է, որի մասին յիշեալ թղթակցութեան մէջ ասված էր, թէ նա փոխանակ իր պաշտօնը կատարելու, պարապում է միջնորդութեամբ, օրինակ իբր թէ մի օրվայ մէջ նա գիւղականներից գնել է 1000 րուբլով մի գետին եւ ծախել է ուրիշին 7000 րուբլով։ Ասում են թէ դատաւորը հեռագրել է «Рус. Курьеръ» լրագրի խմբագրին, որ սա յայտնէ թղթակցի անունը։ Բայց խմբագիրը պատասխանել է թէ ինքն է պատասխանատու թղթակցութեան համար։

Նամակս վերջացրած էր, երբ լսեցի թէ քաղաքագլուխը հրաւիրել է բոլոր տեղային գործարանատէրերին եւ խնդրել, որ սոքա համոզեն իրանց գործաւորներին անկարգութիւններ չանել։ Վաղը փողոցներում կարգապահ զինւորներ կը լինեն։ Սպասում են նահանգապետին Թիֆլիսից։

Շիրվանզադէ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, 3-ին յունիսի

«Մշակի» 95-դ համարում Փրանսիայից գրված պ. Լանդիշի նամակը, ուր յիշում էր պ. Դիւլօրիէի առաջարկութիւնը, Փարիզում ֆրանսերէն լեզուով հայոց օրգան հիմնելու, մեծ համակրութեամբ ընդունվեցաւ մեր եւ մեր ծանօթ մի քանի երիտասարդներից, եւ խնդրեցին ինձ, որ այս փոքրիկ նամակով դիմեմ ձեզ, խնդրելով չտպել «Մշակի» 96-դ համարում «Ինչ է յայտնվում» վերնագրով առաջնորդող յօդուածում յայտնած ձեր միտքը իրագործելու,— այն է դիմել ուղղակի պ. Դիւլօրիէին եւ խնդրել ստորագրութեան թերթը։

Մենք մեր ծանօթ երիտասարդների հետ միասին, որ թւով դեռ 5—6 հոգի ենք, խոստանում ենք այն օրգանի հիմնելու օրից, մի մի օրինակ բաժանորդ գրվել։ Թէ որքան անհրաժեշտ եւ օգտաւէտ է եւրոպական մի լեզուով հայոց օրգան ունենալը, մանաւանդ մեր ազգի այսպիսի ժամանակ, այդ յայտնի է ամեն մի բանիմաց անձին, միայն մենք մեր կողմից կը ցանկանք եւ կը հրաւիրենք մեր ազգայնոց ուշադրութիւնը այս հարցի վերաբերութեամբ։

Եթէ Կ. Պօլսի հայ հասարակութիւնը, մանաւանդ ազգային ժողովը, անուշադիր մնաց այս հարցին, մենք յուսով ենք, որ Թիֆլիսի հայ հասարակութիւնը սիրով կընդունի այդ առաջարկութիւնը, մանաւանդ որ, ընդամենը միայն 200 բաժանորդ է հարկաւոր։ Ոչ թէ Թիֆլիսի հասարակութիւնը, այլ միայն ուսանողները կարող են լրացնել այս թեթեւ պահանջը, մինչդեռ զանազան Քափէ-Մինար անբարոյականացնող թատրոնական ներկայացումների վրա հարիւրներով են վատնում։ Եթէ Քափէ-Մինար պիէսան, որ ներկայացնում է հանդիսականներին ժողովրդեան անբարոյականութեան պատկերը, այնպէս համակրութեամբ է ընդունվում, ինչու չը համակրել պ. Դիւլօրիէի ձեռքով հիմնվող այն օրգանին, որի միջոցով լուսաւորեալ աշխարհին, Եւրոպային պէտք է ներկայացնվեն հայութեան հանճարի ազնիւ նկարագիրը, եւ Թիւրքիայի հայ ժողովրդի թշուառութիւնները....

Ա. Ս.

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԲՈՒԼՂԱՐԻԱ

Բօլգարական իշխան Ալեքսանդր յոյս ունի, որ իր արած քայլը կաջողվի, որովհետեւ նրա առաջարկութիւնը ընդունվել է եւրոպական երեք պետութիւններից, որոնք ցանկանում են, որ իշխանը չը հրաժարվի բօլգարական գահից։ Բ. Դուռն էլ իր կողմից կը պաշտպանէ իշխանին, որովհետեւ նա եւս ոչինչ օգուտ չունի Բօլգարիայի կառավարութեան փոխվելուց։ Մինչեւ ընտրութիւնների կատարվելը իշխանը հինգ զինուորական նահանգապետներ է նշանակել, որոնք անսահման իշխանութիւն կունենան նահանգական վարչութիւնների վրա։ Նահանգապետները հրահանգներ կը ստանան անմիջապէս մինիստրութեան նախագահից։

Իշխանին ընդդիմադիրող կուսակցութիւնը Կարավելօվի առաջնորդութեամբ մտադիր է պատասխանել իշխան Ալեքսանդրի ազդարարութեանը մի ազդարարութեամբ, որով պէտք է հերքվի այդ կուսակցութեան վրա դրած մեղադրանքները եւ յայտնվի, թէ ընդդիմադիրականները փորձի համար կընդունեն իշխանի առաջարկութիւնը միայն երեք տարի ժամանակով։ Այդ ժամանակը բաւական է փորձելու համար, եթէ իշխանի առաջարկութիւնը կարող է լաւացնել բօլգարական գործերի դրութիւնը։ Ամենքը համոզուած են, որ բօլգարական իշխանը չի ընդունի այդ առաջարկութիւնը։

ՍԵՐԲԻԱ

Մի քանի լրագիրներ հաղորդում են, որ օգոստոսի 22-ին իշխան Միլան Սերբիայի թագաւոր կը յայտնվի եւ որ այդ գործի համար արդէն ստացված է աւստրօ-ունգարական կառավարութեան համաձայնութիւնը։ Բէլգրադի մէջ լուր է տարածված, որ այդ գործին ոչ մի պետութիւն չի ընդդիմանայ, որովհետեւ Եւրոպայի համար մի եւ նոյն է Սերբիան իշխանութիւն կը լինի, թէ թագաւորութիւն։

Սերբիական երկաթուղիները կը միանան Թիւրքաց երկաթուղիների հետ Վրանիայի մէջ, որովհետեւ առաջվայ նշանակված տեղը անյարմար է յայտնվել։ Որոշված գծի վրա աշխատանքները արդէն սկսված են։ Վրանիայի եւ Նիշի մէջ կառուցվող երկաթուղին անցնում է Սերբիային գրաւած ամենապտղատու դաշտի մէջ։ Իշխան Միլան պատրաստվում է յունիս ամսին Բեռլին ուղեւորվել եւ մնալ այնտեղ մինչեւ կը վերջանայ իր պալատի շինութիւնը։ Պատմում են, որ իշխան Միլանի ճանապարհորդութեան նպատակն է գերմանական կառավարութեան համաձայնութիւնը ստանալ Սերբիան թագաւորութիւն յայտնելու համար

ԱՆԳԼԻԱ

Անգլիական կառավարութիւնը չափազանց զգուշութեամբ է վարվում իռլանդական շփոթված ազգաբնակութեան հետ։ Անգլիական բազմաթիւ ազատամիտ լրագիրները այն կարծիքի էին, որ կառավարութիւնը վերջապէս կը ոչնչացնէ իռլանդական կալուածական միութիւնը, եւ այդպիսով վերջ կը դնի այն բացարձակ ցոյցերին, որ կատարել են տալիս անբաւական իռլանդացիներին միութեան եռանդոտ անդամները։ Բայց Գլադստօն յայտնեց համայնքների ժողովի մէջ, որ կառավարութիւնը չէ էլ մտածել կալուածական միութեան ոչնչացնելու մասին, որովհետեւ այդպիսի կարգադրութիւնը ընդդէմ կը լինէր օրէնքներին, որոնք թոյլ են տալիս ժողովների եւ ընկերութիւնների ազատութիւնը։ Իսկ պարլամենտից նոր բացառական օրէնքի խնդրելը կառավարութիւնը վնասակար է համարում։ „Times“ լրագրի կարծիքով Գլադստօնի այդպիսի վարմունքը վտանգաւոր է եւ այսուհետեւ Իռլանդիայի մէջ պատահած անցքերի համար կառավարութիւնը պատասխանատու կը լինի։ Լրագիրների մեծամասնութիւնը նոյնպէս այդ կարծիքի է, թէպէտ ամենքը գնահատում են այն զգուշութիւնը, որ առիթ է տալիս Գլադստօնին չը դիմել վարչական խիստ միջոցների իռլանդական շարժումը զսպելու։ „Daily News“ ազատամիտ լրագրի կարծիքով, անկարելի է փակել իռլանդական կալուածական միութիւնը առանց մի նոր օրէնքի եւ որ աւելի լաւ է գործել խիստ միջոցներով, օրէնքի հիման վրա յանցաւոր գործողութիւնների դէմ, քան թէ միջոց չը տալ իռլանդացիներին հաւաքվել եւ քննել իրանց օրինաւոր շահերը կալուածական միութեան առաջնորդութեամբ, որի գոյութիւնը ապօրինի չէ։ Բազմաթիւ իռլանդական եւ արմատական լրագիրները մատնացոյց են լինում այն իրողութեան վրա, որ Անգլիան ունի նոյնպէս լորդերի ժողով, որ ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ արտօնութիւն ունեցող կալուածատէրերի միութիւն։ Եթէ լորդերը այդպիսի մի զօրաւոր միութիւն ունենին, ուրեմն անիրաւացի կը լինի արգելել տարաբաղդ գիւղացիներին իրանց ժողովը ունենալ։

Կալուածական օրինագծի քննութիւնը շարունակվում է պարլամենտի մէջ եւ անդադար յարձակումները Գլադստօնի վրա